

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
ТА ІНСТИТУТІВ У НОВИХ
ГЕОСТРАТЕГІЧНИХ РЕАЛІЯХ**

**TRANSFORMATION OF ECONOMIC SYSTEMS
AND INSTITUTIONS IN THE NEW
GEOSTRATEGIC REALITIES**

*Матеріали XXXIX Міжнародної науково-практичної
конференції молодих вчених та студентів*

*Proceedings of 39th International Conference for Young
Scientists and Students*

Електронне видання

*24-25 листопада 2025 р.
November 24-25, 2025*

Дніпро
2025

УДК 339.92

Т 65

Організаційний комітет:

С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор – голова оргкомітету;

А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор;

С.В. Кузьмів, доктор економічних наук, професор;

О.А. Задоя, кандидат економічних наук, доцент;

Р.М. Ключник, кандидат політичних наук, доцент;

Е.М. Лимонова, кандидат економічних наук, доцент;

А.С. Магдич, кандидат економічних наук, доцент;

О.К. Незгода, кандидат економічних наук, доцент;

Б. Шлюсарчик, доктор економічних наук, професор, Кросно, Польща.

Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях: Матеріали XXXIX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, Дніпро, 24-25 листопада 2025 р. [Електронне видання]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2025. – 662 с.

ISBN 978-966-434-621-1

Збірник містить матеріали доповідей учасників XXXIX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях». Молоді дослідники з України, Польщі, Молдови, Великобританії та В'єтнаму представляють свої оцінки сучасної глобалізації та світових інтеграційних перспектив. Аналізуються трансформаційні процеси в економічних системах та інститутах під впливом нових геостратегічних реалій. Особливу увагу приділено впливу російської агресії проти України на національні та глобальні економічні процеси. Автори висловлюють власні погляди, які не обов'язково відображають позицію організаційного комітету. Матеріали опубліковані в авторській редакції.

Відповідальний за випуск: С.О. Федулова, доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри глобальної економіки.

© Університет імені Альфреда Нобеля,
оформлення, 2025

ISBN 978-966-434-621-1

<i>Udovichenko A.</i> Immigration aid in Spain.....	539
<i>Wojeński D., Noga P.</i> Dino – Polski kapitał, Polska siła.....	543
<i>Zagoruyko Ya.</i> The role of green investments in France’s energy transition: public incentives and private capital synergy.....	546
<i>Zamkova A.</i> Project quality management.....	550
<i>Абрамовська С.</i> Аналіз обсягів та товарної структури українського експорту.....	554
<i>Бела О.</i> Щодо типів еліт та розвитку соціально-економічних систем.....	557
<i>Бережний А.</i> Організаційно-економічні особливості розвитку підприємницької діяльності в умовах невизначеності.....	561
<i>Березюк-Рибак І.</i> Формування креативного простору України в контексті євроінтеграції.....	565
<i>Бистро А.</i> Інноваційні засади забезпечення сталого розвитку компаній агросервісної сфери.....	571
<i>Богданович В.</i> Валютний ринок між досконалою конкуренцією та монополізацією: аргументи й аналітичні оцінки.....	574
<i>Войт К.</i> Вплив наукового прогресу на процеси монополізації ринків та роль державної політики.....	577
<i>Войт К.</i> Соціально економічний розвиток Казахстану: проблеми та перспективи.....	581
<i>Гейнц Л.</i> Вплив пандемії COVID-19 на нерівність і бідність людства.....	585
<i>Гончарова Д.</i> Світовий ринок нафтопродуктів у контексті енергетичної трансформації.....	586
<i>Гончарова Д.</i> Ісламський банкінг: чи може він мати успіх в Україні?.....	589
<i>Дубровський М.</i> Вплив війни Росії з Україною на економіку європейських держав.....	592
<i>Дубровський М.</i> Роль культурної ідентичності у зовнішній політиці Японії.....	594
<i>Закора Р.</i> Вплив природних ресурсів на економічний розвиток Норвегії.....	596
<i>Запорожець Д.</i> Аналіз інфляції в Україні.....	599
<i>Захарова О.</i> Напрями повоєнної трансформації економіки України.....	601
<i>Калюжна О.</i> Розвиток зеленої економіки в Україні: сучасний стан і перспективи.....	605
<i>Калюжна Ю.</i> Арктична політика ЄС у контексті зміни геополітичного ландшафту та зростання суперництва: безпекові виклики та імператив стратегічної автономії.....	607

вартістю, а також розширення існуючих ключових галузей експорту новими перспективними напрямками.

Безумовно, Україна, як країна-експортер сільськогосподарського продовольства є важливим партнером на міжнародному продовольчому ринку, оскільки продовольство є стратегічно важливим у світі. Проте національні інтереси країни повинні знаходитись в площині підвищення рівня доданої вартості продукції, що продається на міжнародних ринках, а отже зниження залежності українського експорту від коливання цін світових ринків, що іманентно сировинним ринкам.

Список використаних джерел

1. Зовнішня торгівля України товарами за 2021 рік. Державна служба статистики України. Експрес–випуск. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/02/14.pdf>
2. Зовнішня торгівля України товарами за 2022 рік. Державна служба статистики України. Експрес–випуск URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-u-2022-rotsi>
3. Зовнішня торгівля України товарами за 2023 рік. Державна служба статистики України. Експрес–випуск URL: [04.pdf](#)
4. Зовнішня торгівля України товарами за 2024 рік. Державна служба статистики України. Експрес–випуск URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-2024-rik-ekspres-vypusk>
5. Зовнішня торгівля України товарами за I півріччя 2025 р. Державна служба статистики України. Експрес–випуск. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2025/08/18.pdf>

Науковий керівник: С.О. Геращенко, к.е.н, доцент

О. Бела,

*Український державний університет залізничного транспорту,
м. Харків (Україна)*

ЩОДО ТИПІВ ЕЛІТ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Розвиток соціально-економічних систем (СЕС) багато в чому визначається якістю еліт. Для дослідження якості еліт західні фахівці ще в 2020 р. запропонували відповідну методологію на основі якої розраховується Індекс якості еліт (EQx – EliteQualityIndex) .

EQx є аналітичним інструментом, який відображає здатність національних еліт сприяти довгостроковому економічному розвитку та

ефективному створенню суспільної цінності [1]. Згідно з підходом авторів індексу, елітами вважаються компактні та скоординовані групи, що мають контроль над найпотужнішими бізнес-структурами, здатними генерувати значні доходи та накопичувати капітал.

Також автори методології оцінки якості еліт пропонують досить цікаву структуру «Стан еліт» або іншою мовою типізацію еліт, які діють в економіці держав, впливаючи певним чином на стан СЕС. Типізація еліт, відповідно, їх поведінки в СЕС, формується за допомогою сполучення значень двох субіндексів EQx – «Влади» (Power) та «Цінності» (Value), які характеризують ступінь створення вартості в діапазоні від високого до низького рівнів.

Важливо, що структура «Стан еліт» враховує взаємодію сьогодення з майбутнім, оскільки вона відображає той факт, що владу можна перетворити на видобуток цінності. Адже вилучення чи створення вартості потребує влади. Як політичної, так і економічної. Тому влада в цій структурі подається як та, що має потенціал створення або вилучення вартості (цінності) у майбутньому.

У структурі (див. рис. 1) горизонтальна та вертикальна осі представляють дві часові перспективи (теперішній час та майбутнє), і тому кожна країна опиняється в положенні, яке фіксує інформацію про сьогодення (через цінність) та майбутнє (через владу).

Показники країн розміщуються в системі координат X та Y матриці 2x2 за субіндексами влади та цінності. Завдяки цьому можливо не тільки побачити стан або тип еліт в певній країні, але зробити поточну й перспективну оцінку розвитку країни.

Структуру «Стан еліт» найкраще зрозуміти через чотири можливі стани, які описують поведінку еліти країни з точки зору їхніх бізнес-моделей у сукупності: «конкурентна», «освічена», «рантьє» та «прагнуча» («competitive», «enlightened», «rentier», «striving»).

Рис. 1. Концептуальна основа типів еліт*

*Джерело [2]

Квадрант 1 розглядає «конкурентні еліти» в ситуації, яка найбільше нагадує вільний ринок. Цей стан СЕС характеризується короткочасними циклами панування високоінноваційних та прибуткових елітних груп, які швидко змінюють одна одну. Якщо змагання між елітами є цивілізованими, воно призведе до створення безлічі суспільних благ, що, у свою чергу, призведе до розвитку людства та економіки. Технологічні можливості використовуються, а довгострокове економічне зростання максимізується та обмежується лише людською здатністю до інновацій.

На нашу думку, в реальному житті таке цивілізоване змагання еліт майже неможливе, що обумовлене природою капіталістичної системи та людською природою (прагнення до влади та грошей може стати нерегульованим). І тому поряд із наявністю в кількох країнах світу, як це показують звіти про EQx за 2021-2025 рр [2-6], такого типу еліт, ситуація в економіці й суспільстві цих країн має багато проблем, обумовлених саме конкурентною поведінкою елітних груп.

До країн, які мають «конкурентні еліти», згідно із звітами останніх років відносять, наприклад, Сполучені Штати, Китай, Скандинавські країни, Німеччину, ін.

У квадранті 2 розташовуються освічені еліти, які домінують у СЕС країни, маючи реальну владу. Ці елітні коаліції утримуються від вилучення цінності, незважаючи на здатність отримувати ренту, і натомість обирають бізнес-моделі, що створюють цінність. Тому ці еліти і називають освіченими.

Держава «освічених еліт» – це держава, де еліти є дуже впливовими, і такими, що створюють значну цінність.

До країн, які мають такі еліти, згідно із звітами останніх років відносять досить невелику кількість країн, наприклад, Саудівську Аравію, Кувейт, Сенегал, Киргизстан, М'янму ін.

У квадранті 3 представлені «еліти-рантьє». Такі еліти є високодомінуючими та впливовими і мають консолідовані бізнес-моделі вилучення цінності. Захопивши важелі влади та подолавши опір продуктивних сил, еліти створили інституції, які сприяють їхнім бізнес-моделям за рахунок дедалі деморалізованіших нееліт, які мають мало стимулів інвестувати в діяльність зі створення цінності.

До країн, які мають такі еліти, згідно із звітами останніх років відносять, наприклад, Пакистан, Мавританію, Зімбабве, Росію, ін. Українські еліти також відносять або до цієї групи або до останньої, четвертої групи.

В квадранті 4 розташовані еліти з низьким рівнем влади (політичні й економічні угруповання або центри сили, групи, які прагнуть стати елітами з високим рівнем влади, але поки що її не мають). Такі елітні групи конкурують за ренту, а бізнес-моделі створення вартості в СЕС взагалі

відсутні, що створює ризики для держави й бізнесу з усіх сторін. В державі «еліт, що прагнуть (до влади)» склалась за термінологією Асемоглу та Робінсона ситуація «відсутнього Левіафана» [цит. 2 за с.]. Вона характеризується значною нестабільністю, з наявністю амбітних еліт, чия погоня за рентою є реальною, але (поки що) не масштабувалася. Нові групи інтересів беруть участь у вслякій боротьбі за домінуючі позиції, які дозволять їм формувати інститути та, у свою чергу, захищати та консолідувати свої бізнес-моделі.

Ситуація «відсутнього Левіафана» описує суспільство, у якому держава неефективна і не здатна виконувати свої основні функції. Це призводить до послаблення влади, конфліктів, відсутності координації та нездатності забезпечувати суспільні блага до хаосу та розпаду. Це країни з розмитими кордонами чи кількома центрами сили.

До країн, які мають такі еліти, згідно із звітами останніх років відносять, наприклад, Аргентину, Намібію, Індію (але ця країна наближається до першої групи), Південна Африка (еліти цієї країни, як і України на межі 3,4 груп).

Як же характеризують автори звітів EQx тип еліт, які панують в Україні? В таблиці 1 ми навели значення як індексу EQx і його субіндексів (Power - Value) та визначили тип еліт України за звітами 2021-2025 рр.

Україна була включена до розрахунку EQx з 2021 р. За індексом якості еліт EQx Україна з 2021 по 2025 рр. знизилася свою позицію в групі еліт середньої якості, перейшовши з 76 на 114 місце, і зараз (2025) знаходиться поряд з Сьєрра-Леоне (113) та Екваторіальною Гвінеєю (115).

Таблиця 1

Значення індексу EQx і його субіндексів та тип еліт України*

Рік	Значення: місце (бал)			Тип еліт
	EQx	Sub-Indices Power (I)	Sub-Indices Value (II)	
2021	76 (47.3)	85 (45.3)	76 (48.2)	на межі між «елітами-рантьє» та «прагнучими елітами»
2022	86 (46.6)	79 (45.5)	90 (47.1)	на межі між «елітами-рантьє» та «прагнучими елітами»
2023	73 (47.1)	53 (51.1)	115 (45.1)	вектор до «прагнучої еліти»
2024	108 (44.7)	55 (51.2)	138 (41.5)	вектор до «прагнучої еліти»
2025	114 (43.8)	60 (49.9)	138 (40.7)	на межі між «елітами-рантьє» та «прагнучими елітами»

*Складено автором за [2-6].

Як бачимо, еліти України – це або «еліти-рантьє» або «прагнучі еліти». Такі еліти не можуть привести економіку та суспільство до процвітання. Панування четвертого типу еліт підтверджується наявністю різних коаліцій, як політичних, так і економічних, які не тільки не можуть

поділити сфери впливу, але породжують відсутність координації та нездатність забезпечувати суспільні блага, призводять до хаосу та розпаду економіки, суспільства, держави.

Список використаних джерел

1. University of St.Gallen. Elite Quality Index (EQx) [Electronic resource]. – Retrieved from <https://www.unisg.ch/en/research/research-in-focus/elite-quality-index/>
2. Casas, T., Cozzi, G. (2021) EliteQualityReport 2021: Country Scoresand Global Rankings [Electronic resource]. – Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=3845376>
3. Casas, T., Cozzi, G. (2022) EliteQualityReport 2022: Country Scoresand Global Rankings [Electronic resource]. – Retrieved from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4085752
4. Casas, T., Cozzi, G. (2023) EliteQualityReport 2023: Country Scoresand Global Rankings [Electronic resource]. – Retrieved from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4418550
5. Casas, T., Cozzi, G. (2024) Elite Quality Report 2024: The Sustainable Value Creation of Nations [Electronic resource]. – Retrieved from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4779686
6. Casas, T., Cozzi, G. (2025) Elite Quality Report 2025: The Sustainable Value Creation of Nations [Electronic resource]. – Retrieved from: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5241721

Науковий керівник: О.В. Дикань, доктор економічних наук, професор

А. Бережний,

Сумський національний аграрний університет, м. Суми (Україна)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Панівна парадигма в глобальному управлінні соціально-економічним розвитком вимагає здійснення процесів, пов'язаних з трансформацією та модернізацією економіки. Ця необхідність підкреслюється необхідністю враховувати національні особливості ринкових механізмів і соціально-економічних відносин, а також визнанням підпорядкування законам глобального ринку [1].

Ефективне управління із застосуванням методів адаптивності та антикризових стратегій, для підприємств в аграрному секторі, які функціонують в умовах гострої невизначеності, яка провокується нестабільними ринками та кліматичними умовами є ключовим питанням